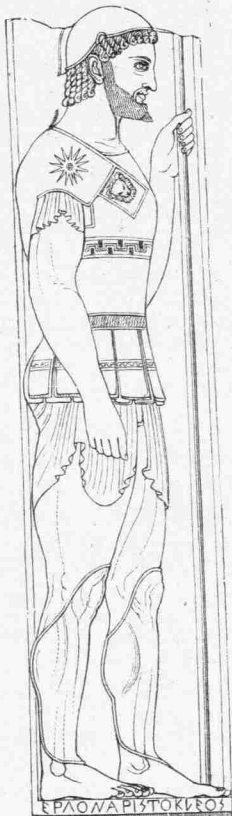

ΑΤΤΙΚΑ ΕΠΙΤΑΦΙΑ ΑΝΑΓΛΥΦΑ¹

Α'

Δύο ρεύματα ὅπως ἀντιθετὰ διακρίνονται σαφῶς ἐν τῇ νεωτέρᾳ ἐπιστήμῃ, τὸ τῆς ἀναλύσεως καὶ τὸ τῆς συνθέσεως, συνυπάρχοντα καὶ ἐπ' ἴσης συνευδοκιμοῦντα.

ΑΡΙΣΤΙΟΜΟΣ

Στήλη τοῦ Ἀριστίωνος
σεως ἢ ἀνάλυσις, τῆς μεγαλογραφίας ἢ μονογραφίας.

¹ Die attischen Grabreliefs herausgegeben im Auftrage der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften zu Wien von Alexander Conze unter Mitwirkung von Adolph Michaelis, Achilleus Postolakkas, Robert von Schneider, Emanuel Loewy, Alfred Brückner. Band I. Tafeln I-CXVII. Berlin. Verlag von W. Spemann. 1893. Ἀποτελεῖται ἐκ τεσσάρων τευχῶν, ὧν ἕκαστον τιμᾶται 60 μάρκων.

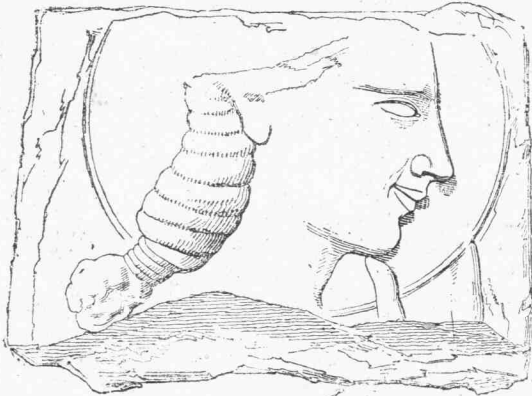
Ἄλλ' ἐν τούτοις αὐτῆς τῆς ἀναλύσεως εἶνε προῦν ἢ σύνθεσις. Ἡ ἐξερευνησις τῶν καθ' ἕκαστα ἐν ὅλαις αὐτῶν ταῖς λεπτομερεῖαις πλουτίζει τὸ ὕλικόν καὶ ἐξογκώνει τὴν ἐξεταζομένην ὕλην, καὶ ἢ κατὰ βάθος ἔρευνα ἄγει εἰς τὴν κατὰ πλάτος εὐρυνσιν τοῦ ἐξερευνημένου πεδίου. Διὰ τῆς μονογραφικῆς ἐξετάσεως δὲν γίνεται μόνον ἀσφαλεστέρα καὶ μεθοδικωτέρα ἢ ἔρευνα, ἀλλὰ καὶ διασαφηνίζεται: πολλάκις ἐκ τοῦ μέρους τὸ ὅλον καὶ διανοίγονται νέοι ὀρίζοντες πνευματικοὶ ἐν τῇ καθόλου ἐρεύνη. Ὅχι λοιπὸν μόνον ἡ ἀνάγκη τῆς ἐποπτείας τῆς διὰ τῆς ἀναλυτικῆς μεθόδου συλλεγθεῖσης καὶ κριτικῶς ἐκκαθαρθείσης ὕλης, ἀλλὰ καὶ τὸ μέγα κέρδος τῆς ἐπιστήμης ἐκ τῆς τοιαύτης τῶν καθ' ἕκαστα μερῶν προαγωγῆς καὶ διαφωτίσεως ἄγει εἰς τὴν σύνθεσιν. Ἡ σημερινὴ ἐπιστήμη δύναται νὰ θεωρηθῇ καθόλου ὡς σύνθεσις ἐκ τοιούτων κατὰ μέρος συνθέσεων τῆς ἄλλως κατ' ἀναλυτικὸν τρόπον γινομένης μονογραφικῆς ἐργασίας.

Ὅ τι δὲ συμβαίνει περὶ τὰς ἄλλας ἐπιστήμας συμβαίνει σήμερον καὶ περὶ τὴν ἀρχαιολογίαν. Δυναμέθη νὰ εἰπωμεν, ὅτι ἦν ποτε χρόνος, καθ' ὃν καὶ ἡ ἀρχαιολογία ἔσχε τὸν Ἀριστοτέλην αὐτῆς ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Winckelmann. Ἀλλὰ σήμερον τὰ πράγματα μετεβλήθησαν. Αὐτὰ τὰ καθολικώτατα τῶν ἀρχαιολογικῶν πνευμάτων τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων, ὁ Brunn, ὁ Perrot, δὲν δύνανται νὰ ἐννοηθῶσιν ἄνευ τῆς συνδρομῆς φάλαγγος ὅλης ἐρευνητῶν, παρ' οἷς ἡ ἔρευνα ἢ περιορίζεται εἰς τὴν ἀνάλυσιν καὶ τὴν μονογραφίαν ἢ εὐρύνεται τὸ πολὺ εἰς τὴν σύνθεσιν μικρῶν μόνων τμημάτων τῆς ὅλης ἀρχαιολογικῆς ἐπιστήμης.

Τὴν δ' ἐπιδίωξιν ταύτην τῆς συνθέσεως ἐν τῷ ἀπαρτισμῷ συλλογῶν ὕλης ἀναφερομένης εἰς ὅλα τμημάτα τῆς ἀρχαιολογικῆς μαθήσεως εὐρίσκουμεν ἤδη ἐνωρίς. Ἦδη κατὰ τὸν δέκατον ἑβδόμον αἰῶνα παρουσιάζονται ὑπὸ Ὀλλανδῶν ἰδίως ἀρχαιολόγων ἀπαρτιζόμενοι οἱ λεγόμενοι **Θησαυροὶ**, συλλογαὶ ἀρχαιολογικῶν μνημείων, ἰδίως τῆς ἰταλικῆς ἀρχαιότητος, ἔργα κολοσσιαῖα καὶ πολύτιμα, ἅτινα καίπερ ἐν πολλοῖς ἀπαρχαιωθέντα δὲν εἶνε καὶ τὴν σήμερον ἄχρηστα. Τοιαῦτα εἶνε αἱ συγγραφαὶ τοῦ Γρονσίου καὶ Γραβίου, εἰς ἃς ἐπηκολούθησαν κατὰ τὸν δέκατον ὄγδοον αἰῶνα αἱ τοῦ Sallengre, Pohlenus, Montfaucon καὶ ἄλλων. Ἐκτοτε ἡ ἀρχαιολογικὴ ἐπιστήμη δὲν ἔπαυσε περισυλλέγουσα εἰς ὀγκώδεις τόμους ὡς εἰς ταμεῖα πολύτιμα τὴν διὰ τῆς ἐρέυνης πλείστων ὄσων ἀρχαιοδιφῶν συγκομιζομένην καὶ αὐξανομένην ὕλην καὶ οἰονεὶ συνάγουσα εἰς μίαν κοίτην τὰ πολυχέυμονα ρεύματα τῆς καθ' ἕκαστον ἐιδικῆς περὶ τὴν ἀρχαιολογίαν ζητήσεως. Ἄλλ' ἰδίως τοῦ ἡμετέρου αἰῶνος ἐπιβολὴ εἶνε ἡ μετὰ κριτικωτέρας ἐπιστάσεως καὶ εὐρυτέρας ἐρέυνης περι- συναγωγῆ τῆς ἀρχαιολογικῆς ὕλης εἰς τοιοῦτους πανδέκτας μαρτυροῦντας τὴν ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις μεγίστην πρόοδον τῆς ἀρχαιολογίας. Καὶ ἐν μὲν τῇ ἐπιγραφικῇ τηλαυγῇ δείγματα τῆς τοιαύτης ἐπιστημονικῆς δράσεως πρόκεινται τὰ μεγάλα συντάγματα τῶν ἑλληνικῶν, ἄπτικῶν καὶ λατινικῶν ἐπιγραφῶν (Corpus inscriptionum Graeca-

rum, Corpus inscriptionum Atticarum, Corpus inscriptionum Latinarum), ἐν οἷς διετρανώθη τὸ κριτικὸν πνεῦμα καὶ ἡ ἀκαταπόνητος ἀληθῶς δραστηριότης ἀνδρῶν οἷοι ὁ Boeckh, Mommsen, Kirchhoff, Dittenberger, Köhler, Henzen, Hübnér, ὅπως ἀναφέρω μόνον τοὺς ὀνομαστοτάτους τῶν πρωτεργατῶν. Οὐδὲ περιορίσθη κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετίας ἡ τοιαύτη συνθετικὴ κίνησις εἰς μόνην τὴν ἐπιγραφικὴν, ἀλλὰ καὶ πλείστα ὅσα τμήματα τῆς ἱστορίας τῆς ἀρχαίας τέχνης ἔτυχον ὁμοίας εἰδικῆς ἅμα καὶ γενικῆς ἐπιχειρημασίας. Ἰδίως δ' ἐστράφη ἡ προσοχὴ τῶν νεωτέρων ἀρχαιολόγων περὶ τὴν συλλήβδην διαλεύκανσιν καὶ συντέλεσιν τοιούτων σειρῶν μνημείων, ἅτινα ἄρ' ἐνὸς μὲν ἔχουσι τὸ χαρακτηριστικὸν γνώρισμα ὁμοίας τεχνοπρέπειας περὶ τὴν αὐτὴν ὕλην διατριβούσης, ἄρ' ἑτέρου δ' ὑπερφαίνουσι καὶ ἐν μέσῳ τῆς μεγίστης ποικιλίας περὶ τὴν ἐκτέλεσιν κοινούς τινες σκοποὺς καὶ κοινὰς τινὰς ἰδέας, αἵτινες τότε μάλιστα γίνονται σαφεῖς, ὅταν μελετηθῇ τὸ σύνολον τῶν ὁμοίων καὶ συγγενῶν τεχνουργημάτων.

Ἐν τῷ πνεύματι δὲ τούτῳ εἰργάσθη κατὰ τὸν

Ἡ στήλη τοῦ δισκοφόρου

ἡμέτερον αἰῶνα ἐν παλαιότεροις χρόνοις ὁ Ἐδουάρδος Gerhard, ὅστις οὐ μόνον σειρὰς ἀγγειογραφικῶν καὶ τυρρηνικῶν κατόπτρων ἐξέδωκεν, ἀλλὰ καὶ συνέλαβε τὸ σχέδιον ἐκδόσεως πλήρους συλλογῆς τῶν τυρρηνικῶν ἐπὶ σαρκοράγων ἀναγλύφων. Ὅποιον δὲ τὸ εἰς τὸν Gerhard προκείμενον σαρὲς πρόγραμμα τῶν ἀρχαιολογικῶν μελετῶν, οὐ παρίσταται εἰσηγητῆς, χαρακτηριστικώτατα δηλοῖ τὸ ἀπόφθεγμα αὐτοῦ, ὅτι «Ὁ ἰδὼν ἐν μόνον μνημεῖον τέχνης οὐδὲν εἶδεν, ὁ δὲ μυρία ἰδὼν ἐν εἶδεν».

Ἀλλὰ τὸ μέγα ἐκεῖνο πρόγραμμα τοῦ Gerhard, ἡ περισυλλογὴ τῶν ἀρχαίων μνημείων κατὰ εἶδη, μόνον μετὰ τοὺς ἡμετέρους χρόνους ἠδύνατο νὰ ἐκτελεσθῇ κατὰ τῆς ἐντελείας ἐκεῖνης καὶ κριτικῆς ἣν ἀπαιτεῖ ἡ νεωτέρα ἐπιστήμη. Εἰς τοὺς συγχρόνους ἡμῶν ἀρχαιολόγους ἠδύνατο μὲν νὰ χρησιμεύσῃ ὡς πρώτη βᾶσις τὸ ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς ἀναγεννήσεως ὑπὸ τῶν φιλαρχαίων καὶ ἀρχαιολόγων περισυρνελεγμένον ὕλικόν, καθίστατο δὲ δυνατὴ ἡ κριτικὴ τοῦ ἀρχαιότερου ἐκεῖνου ὕλικου μελέτη καὶ ἀνακᾶθαρσις διὰ τῆς ἐν τοῖς δημοσίοις μουσεῖοις καὶ ταῖς διαφόροις ἰδιωτικαῖς συλλογαῖς αὐτοψίας. Οὐ μόνον τὰ μέσα τῆς συγκοινωνίας εὐκολύνουσι

σήμερον εἴπερ ποτὲ τοιαύτας μελέτας, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀναπαράστασις τῶν μνημείων ἀπέβη εὐχερέστερα καὶ τελειότερα ἕνεκα τοῦ πολλαπλασιασμοῦ, τῆς τελειοποιήσεως καὶ τῶν εὐνοτερότερων τιμῶν τῶν νεωτέρων ἀναπαραστατικῶν μεθόδων, εἰς ἃς ἤγαγεν ἡ καταπληκτικὴ ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις πρόδοσις τῆς φωτογραφίας καὶ φωτοτυπίας. Ἡ δ' ἐπίσημος ὑπὸ ἀρχαιολογικῶν καθιδρυμάτων καὶ ἀκαδημιῶν ὑποστηρίξις τῶν τοιούτων ἐπιστημονικῶν ἐπιχειρησῶν κατέστησαν οὕτως εἰπεῖν τὴν ἐπιβολὴν αὐτῶν διεθνή, καὶ οἱ ἄνδρες εἰς οὓς ἀνετέθη ἡ διεύθυνσις τῶν τοιούτων ἔργων εὐρέθησαν εἰς τὴν εὐάρεστον θέσιν νὰ ἔχωσι περὶ ἑαυτοὺς φάλαγγα ὅλην ἐρευνητῶν, ἐν τῷ αὐτῷ πνεύματι καὶ κατὰ τοὺς αὐτοὺς κανόνας τῆς προσηγμένης ἀρχαιολογικῆς μεθόδου ἐργαζομένων. Ἐν δὲ τῇ προαγωγῇ καὶ γενναίᾳ ὑποστηρίξει τοιούτων μεγάλων ἀρχαιολογικῶν δημοσιεύσεων πρωτοστατοῦσιν αἱ ἀκαδημίαι τῆς Βιέννης καὶ τοῦ Βερολίνου, συνεπικουρούμεναι ὑπὸ τῶν ἐν Ῥώμῃ καὶ Ἀθήναις γερμανικῶν ἀρχαιολογικῶν ἰνστιτούτων. Διὰ τοιαύτης ὑποστηρίξεως ἠδυνήθη ὁ μὲν Brunn νὰ ἐπιχειρήσῃ τὴν ἐκδόσιν τῆς συλλογῆς τῶν ἀναγλύφων τῶν τυρρηνικῶν τεροδόγων κισιτίδων, ἣν ἔπειτα ἀνέλαβεν ὁ Körte, εἰς ὃν ἀνετέθη καὶ ἡ συνέχεια τῆς γεωγραφείου συλλογῆς τῶν τυρρηνικῶν κατόπτρων, ὁ δὲ Matz προκατήρξατο τοῦ συντάγματος τῶν ἀρχαίων ἐγγλύπτων σαρκοράγων, ὅπερ μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἀναλαβὼν ἤρχισεν ἐκδίδων ὁ Robert, καὶ ὁ Kekulé ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τῆς ἐκδόσεως τῶν ἀρχαίων ἐξ ὀπτιῆς γῆς εἰδωλίων. Διὰ δὲ τῆς τοιαύτης ἀκαταπονήτου ἐργασίας προκείνται εἰς τοὺς ἀρχαιολογούντας σειραὶ ὅλαι ἀρχαίων μνημείων ὁμοταγῶν, ἄριστα ἐκδεδομένων καὶ μετ' ἐκτάκτου φιλοκαλίας ἅμα καὶ ἀκριβείας ἀναπαριστανομένων, ποικιλωτάτας μὲν ἔχόντων τὰς καθ' ἑκάστην μορφὰς, διαπνευσμένων δὲ ὑπὸ μιᾶς ἐν ὅλῳ ἀρχικῆς ἰδέας, ἧς πρόκειται εἴπερ ποτὲ σαφεῖς αἱ διάφοροι φάσεις καὶ μεταπτώσεις. Ὁ φίλος τῆς ἀρχαίας τέχνης δὲν δύναται πλέον νὰ παραπονεθῇ, ὅτι ἔχει πρὸ αὐτοῦ ἐν μόνον μνημεῖον, ἥτοι οὐδὲν κατὰ τὴν ἐκφρασιν τοῦ Gerhard, ἀλλὰ δύναται νὰ προβῇ μετὰ θάρρους εἰς τὴν ἐν τοῖς προκειμένοις πολλοῖς μνημείοις διάγνωσιν τῆς ἐνότητος, τῆς ἐν τῇ ποικιλίᾳ ἐνυποκρυπτομένης ἐνιαίας ἰδέας.

B'

Εἰς τὰς τοιαύτας δημοσιεύσεις, δι' ὧν παρέχεται ἐνότης εἰς τάξεις ὅλας μνημείων συνανηκόντων ἀλλήλοισι, πολῦτιμος προσθήκη ὑπῆρξεν ἡ συλλογὴ τῶν ἄττικῶν ἐπιταφίων ἀναγλύφων. Οὐ μόνον ἡ ἀρχαία τέχνη, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ βίος καὶ ἡ γνώσις τῶν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἑλλήσι θρησκευτικῶν ἀντιλήψεων περὶ μελλούσης ζωῆς μέλλουσι διὰ ταύτης τῆς συλλογῆς νὰ διαφωτισθῶσιν ἐξόχως. Ὅπερ δὲ σπουδαιότατον, ἡ ποικιλία αὕτη διαφώτισις ἀναφέρεται εἰς τὴν τέχνην, τὸν βίον, τὰς θρησκευτικὰς ἰδέας ἐκεῖνου τῶν ἐλληνικῶν λαῶν, ὅστις ἔφθασεν εἰς τὸ ἄκρον ἄωτον τῆς καλλιτεχνικῆς ἐντελείας καὶ εἰς τὸ κατακόρυφον τῆς ἡμερώσεως τῶν ἡθῶν, τοῦ ἄττικου. Ἡ ἐν παλαιότεροις φύλλοις τῆς Ἑστίας δη-

μουσεύσεις τῆς ἐξαίρετου πραγματείας τοῦ κ. Τσουντά τῆς ἐπιγραφομένης *Οἱ τάφοι τῶν ἀρχαίων*¹ με ἀπαλλάσσει τοῦ περίττου κόπου νὰ ἐνδιατρίψω περὶ τὴν ἐκθεσιν τοῦ τρόπου καθ' ὃν ἔθαπτον οἱ ἀρχαῖοι ἐν τοῖς διαφόροις χρόνοις καὶ τῶν εἰδῶν τῶν τάφων. Ἐκ τῆς πραγματείας ἐκείνης μνηθάνει ὁ ἀναγνώστης σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ τὰς μεταβολὰς τὰς ἐπεληθούσας σὺν τῷ χρόνῳ ἐν τῇ ψυχῇ τῶν Ἑλλήνων ὡς πρὸς τὴν περὶ μελλούσης ζωῆς ἰδέαν, μεταβολὰς ἐκδηλουμένας καὶ διὰ τοῦ τρόπου τῆς κηδείας τῶν νεκρῶν, τῆς κατασκευῆς τῶν τάφων, τῆς διαφόρου ταφῆς τῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐν τοῖς τάφοις κτερισμάτων καὶ τῶν ἐπὶ τῶν νεκρικῶν ἀγγείων παραστάσεων. Εἶνε λοιπὸν τὰ κατὰ τὴν ταρῆν ἔθιμα καὶ αὐτῇ ἡ διακόσμησις τῶν τάφων ἰδιαίχιστα φάσις τοῦ βίου τῶν ἀρχαίων, πολλὰ διδάσκουσα καὶ ἀξία ἰδίως μελέτης ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις. Ἀπὸ τῶν τάφων προσπνέει ἡμᾶς ἐξαίρετόν τι ἄρωμα τῆς ἐλληνικῆς ἀρχαιότητος. Ἡ ποίησις ἐκείνη τοῦ θανάτου ἔχει ἰδιάχων τι θέλημα παρὰ τῷ ἐλληνικῷ λαῷ, καὶ εἶτ' ἐν τοῖς νεωτέροις μυρολογίαις ἐκδηλοῦται, εἶτ' ἐπὶ τῶν ἀρχαίων τάφων ἐνετυπώθη διὰ τῆς σμίλης, μαρτυρεῖ ἔξοχον στοργὴν πρὸς τοὺς νεκρούς. Ἡ δὲ στοργὴ αὕτη σπανίως ποτὲ γεννᾷ κατὰ πληξίν καὶ φρόβον πρὸ τῆς ἰδέας τοῦ θανάτου. συνήθως δὲ πληροῖ τὴν ψυχὴν πόθου γλυκυθύμου, πένθους ἡμέρου, μυστηρίου τινός, οὗ ἡ λύσις δὲν πρέπει νὰ ἐπιζητηθῇ ἐν τῷ ἀδιαιδίτῳ καὶ σιστείνῳ κόσμῳ τῶν νεωτέρων, ἀλλὰ μεταξὺ πού αὐτοῦ καὶ τοῦ χαρισμένου βίου τῆς παρούσης ζωῆς.

Καὶ διακρίνει μὲν ὁ τοιοῦτος χαρακτήρ καὶ τὸ τοιοῦτον αἴσθημα ἰδιαίχτως τὴν ἐλληνικὴν ἐπιτύμβιον τέχνην, ἰδιαίχιστα δὲ πάντων τὰττικὰ ἀνάγλυφα. Καὶ εἶχον κατὰ ταῦτα δίκαιον οἱ εἰρηγηταὶ τοῦ ἔργου, γράψαντες ἐν τῇ ἀγγελίᾳ, δι' ἧς ἐγνωρίζετο εἰς τὸ ἐλληνικὸν κοινόν ἡ μέλλουσα ἐκδοσις τῆς συλλογῆς τῶν ἐπιταφίων ἀττικῶν ἀναγλύφων, ὅτι «ἀνεπίδεκτον πάσης συζητήσεως εἶνε τὸ γενικῶς ἀνθρώπινον ἐνδιαφέρον ὅπερ παρέχουσιν ἐκ τῶν νεκρικῶν μνημείων πάντων τῶν χρόνων καὶ λαῶν ἰδίως τὰ ἐλληνικὰ, μεταξὺ δὲ τούτων ἔξοχος τὰ ἀττικά».

Ἡ τοιαύτη καλλιτεχνικὴ ἄμα καὶ φιλοσοφικὴ, ἐθιμολογικὴ καὶ ἱστορικὴ σημασία τοῦ εἶδους τούτου τῶν ἐκ τῆς ἀρχαιότητος περισηθέντων μνημείων δὲν ἠδύνατο νὰ διακλήθῃ τοὺς ἀρχαιολογοῦντας. Καὶ ὁ μὲν ἄνθρωπος γενόμενος εἰρηγητῆς τῆς ἰδέας τῆς ἐν ὅνι συντάγματι ἐκδόσεως τῶν ἀττικῶν ἐπιταφίων ἀναγλύφων ὑπῆρξεν ὁ διακεκριμένος ἀρχαιολόγος Ἀλέξανδρος Conze, τὴν δὲ ἀναγκαίαν πρὸς εὐδωσίαν τοῦ ἔργου ἠθικὴν ἀρωγὴν καὶ ὑλικὴν χορηγίαν παρέσχεν ἡ ἐν Βιέννῃ Ἀκαδημία τῶν ἐπιστημῶν, συνεπίκουρον ἐν τῇ προαγωγῇ τοῦ ἔργου ἔχουσα τὸ αὐτοκρατορικὸν γερμανικὸν ἀρχαιολογικὸν ἴνστιτούτον. Ἀληθῶς ἄνευ γενναίας ὑποστηρίξεως καὶ δαπάνης δὲν ἦτο δυνατὴ ἡ περισυναγωγὴ τοῦ πλήθους ὑλικῶν, ἡ κριτικὴ αὐτοῦ ἐκκάθαρσις, ἡ πιστὴ

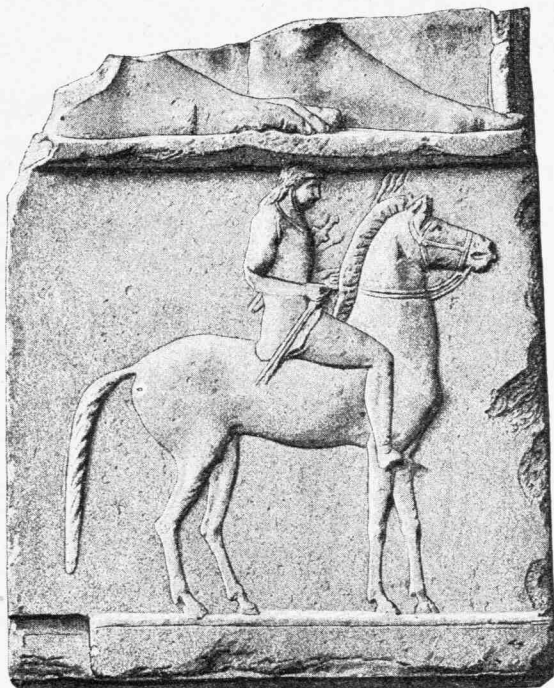
καὶ καλλιτεχνικὴ ἄμα ἀναπαράστασις. Ἐχρησάθη πολὺμοθος ἐργασία πολλῶν ἐτῶν καὶ συνδρομῇ πολλῶν ἀνδρῶν, ὅπως τοιοῦτον ἔργον μεγάλης ἐπιβολῆς δυναθῆν νὰ ἰδῆ τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος. Τὰ ἐπιτάφια ἀττικά ἀνάγλυφα δὲν εὐρίσκονται πάντα, πολλοὺ γὰρ καὶ δεῖ, κατὰ χώρων ἢ ἐν τοῖς δημοσίοις μουσείοις τῶν Ἀθηνῶν. Πλείστα ὅσα εὐρηγὰνται λανθάνοντα ἐν αὐλαῖς καὶ γωνίαις τῶν Ἀθηνῶν. Πολλὰ αὐτῶν ἀπὸ μακρῶν ἐτῶν, τινὰ δ' ἀπὸ αἰῶνων κοσμοῦσι τὰρχαιολογικὰ μουσεῖα τῆς Εὐρώπης ἢ ἰδιωτικὰς συλλογὰς. Παρίστατο λοιπὸν ἀνάγκη μακρῶς ἀλληλογραφίας, ἐπισκέψεων εἰς μουσεῖα, ἐκδρομῶν πρὸς ἀνακάλυψιν κεκρυμμένων μνημείων, ζητήσεων δυσχερῶν πρὸς ἀνεύρεσιν ἢ ἀναγνώρισιν ἀναγλύφων γνωστῶν ἐξ ἀρχαιοτέρων δημοσιεύσεων, ἀλλὰ λανθάνοντων ἢ ἐκλελειπόμενων, ἀποτυπώσεων τῶν ἀναγλύφων ἢ ἐκμαγείων, σχεδιάσεων καὶ φωτογραφησεων. Ἡ δὲ τοιαύτη προπαρασκευαστικὴ ἐργασία, περὶ ἧς ἐκάστοτε ὑπέβαλλεν εἰς τὴν ἀκαδημίαν τῆς Βιέννης τὰς προσηκούσας ἐκθέσεις ὁ τὸ ἔργον διευθύνων Conze, εἶνε ἄξια θαυμασμοῦ ὅχι ὀλιγώτερον αὐτῆς τῆς δημοσιεύσεως, δι' ἧς τὸ μεταπῶνον συλλεχθέν καὶ διὰ τῆς κριτικῆς ἐκκαθαρθέν, σφωρῶς ὑπομνηματισθὲν καὶ φιλοκάλως ἀναπαρασταθὲν μετὰ πάσης τῆς δυνατῆς ἀκριβείας πλοῦσιον ὑλικὸν ἐμελλε νὰ γείνη κοινὸν κτήμα τοῦ ἀρχαιολογικοῦ κόσμου.

Εἶνε δὲ ἡ ἐκδοσις τῆς συλλογῆς τῶν ἐπιταφίων ἀττικῶν ἀναγλύφων τὸ πρῶτον βῆμα πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς μεγάλης ἰδέας περὶ ἐκδόσεως τῆς ὅλης σειρᾶς τῶν καθ' ὅλου ἐπιταφίων ἐλληνικῶν ἀναγλύφων. Τῆς ἰδέας ταύτης ἡ πρώτη ἐμπνευσις ἐπήλθεν ἐν Ἀθῆναις τῷ 1860 εἰς τὸν Ἀδόλφον Michaelis, ὅστις ἔκτοτ' ἔθηκε τὰς προκαταρκτικὰς τοῦ ἔργου βάσεις. Ἀλλ' εἰς τὸν μετ' αὐτοῦ τότε ἐν Ἀθῆναις συνδιατρίβοντα καὶ συνειρηγητὴν τῆς αὐτῆς ἰδέας Conze ἐπεφυλάσσετο ἡ ἐκτέλεσις τοῦ ἔργου, ἥτις καὶ προθύμως ἀνετέθη εἰς αὐτὸν ὑπὸ τῆς ἀκαδημίας τῆς Βιέννης, ὅτε οὗτος ὑπέβαλλεν εἰς αὐτὴν τὴν περὶ τοῦ προκειμένου αἴτησιν τῇ 20 Ἀπριλίου 1873. Προθύμως δὲ συναρωγὸς παρέστη εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ὁ Michaelis, παραχωρήσας εἰς τὸν Conze πάντα τὰ τέως ὑπ' αὐτοῦ συλλεχθέντα στοιχεῖα τῆς μελετηθείσης μεγάλης ἐπιχειρήσεως. Διὰ δὲ τῆς ἀκαταπονήτου ἐργασίας τῶν εἰς τὸ ἔργον ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Conze συντελεσάντων πολλῶν ἐρευνητῶν, τῆς προθύμου συναντιλήψεως τῶν κυβερνήσεων καὶ τῶν διευθύνσεων συλλογῶν καὶ μουσείων κατέστη τέλος δυνατὴ ἡ περισυλλογὴ τῆς ὕλης καὶ ἡ ἐναρξίς τῆς δημοσιεύσεως τοῦ κολοσσικοῦ ἔργου. Ἀλλ' ὅποια ἡ ἀπαιτηθεῖσα τεραστία ἀληθῶς ἐργασία σφωρῶς δηλοῦται ἐκ τῶν ἐκθέσεων τοῦ Conze περὶ τῆς προκαταρκτικῆς ἐργασίας τῆς ἀπαιτηθείσης διὰ τὸ σύνολον τῶν ἐλληνικῶν ἐπιταφίων ἀναγλύφων, ὧν τὰ ἀττικά εἶνε τὸ τῆλαυγὲς πρόσωπον. Δικαίως δ' ἔγραφεν ὁ Conze² ἐν τέλει τῆς πρώτης αὐτοῦ ἐκθέσεως «Πάντες οἱ συνεπιλαμβανόμενοι τοῦ ἔργου καὶ προθυμοῦμενοι νὰ ποστειλῶσιν εἰς τὴν Ἀκαδημίαν εἰδήσεις, περιγραφὰς, σχεδιογραφήματα, φωτογραφίας ἢ ἐπὶ χάρτου ἔκτυπα δὲν θὰ ἐπισύρωσι

¹ Ἔστι 1887 τόμ. Β' σ. 441 κ. ε. 458 κ. ε. 418 κ. ε. 489 κ. ε.

μόνον τὴν ἡμετέραν εὐγνωμοσύνην, ἀλλὰ καὶ θὰ κριθῶσιν ἄξιοι μεγάλης ἐκδουλεύσεως καὶ τῆς χάριτος, ὅτι συντέλεσαν εἰς ἐργασίαν μέλλουσαν νανοίξῃ ἐντελῶς πρὸς γνῶσιν τοῦ ἑλληνικοῦ βίου καὶ τῆς ἑλληνικῆς τέχνης πηγὴν, ἥτις δὲν ἔχει μέχρι τοῦδε γνωσθῆ ἱερακῶς ».

Τὴν δὲ ποικίλην ἐργασίαν τὴν ἀπαιτηθεῖσαν πρὸς συντέλειαν τοῦ ἔργου καὶ παρασκευὴν τῆς δημοσιεύσεως καὶ μόνου τοῦ τμήματος τῶν ἀττικῶν ἀναγλύφων, εἰς ὃ ἕνεκα τῶν μεγάλων δαπανῶν ἠναγκάσθη ἐπὶ τοῦ παρόντος νὰ περιορισθῆ ἡ βιενναῖα Ἀκαδημία, δεικνύει ἡ ἐν τοῖς δικαίαις αὐτῆς εὐχαριστηρίοις παράξουζις πολλῶν ὀνομάτων ἐκ διαφόρων κύκλων. Αἱ κυβερνήσεις καὶ ἀρχαί, ἡ διπλωματία, ἡ ἐπιστήμη, ἡ τέχνη, αὐτὴ ἡ προθυ-

Στήλη τοῦ ἐφιππου νεανίου

μία ἰδιωτῶν βρεκτῶν καὶ πρακτικῶν ἐχρειάσθη νὰ συμπράξωσιν. Ἐκ τῶν ἐν Ἀθήναις ἡ γενικὴ ἐφορεία τῶν ἀρχαιοτήτων καὶ τὸ γερμανικὸν ἀρχαιολογικὸν ἴνστιτούτον μετὰ τῶν ἐταίρων αὐτοῦ, ὁ πρεσβευτὴς τῆς Αὐστρίας κ. Kosjek καὶ ὁ πρῶτον νομισματογνῶμων κ. Ἀχιλλεὺς Ποστολάκκας, ὁ μακαρίτης Lolling καὶ τὸ βιβλιοπωλεῖον Βίλμπεργ, ὁ φωτογράφος Κωνσταντῖνος Ἀθανασίου καὶ πλείστοι ἰδιῶται ἀξιοῦνται ἐν ταῖς ἐκθέσεσι τοῦ Conze ἰδίαις μνεῖαις εὐ συντέλειαντες εἰς τὸ μέγα ἔργον, οὐ τὸ πρῶτον τεῦχος χαιρών μετὰ τοιαύτην πολυπόνον ἐργασίαν ἠδυνήθη νὰ παραδώσῃ ὁ Conze εἰς τὴν δημοσιότητα τῷ 1890. Ἀλλ' οἱ ὑπὲρ πάντας τοὺς ἄλλους ἐργασθέντες, οἵτινες καὶ διὰ τοῦτο ἐθεωρήθησαν ἄξιοι νὰ μνημονευθῶσιν ἐν αὐτῇ τῇ ἐπιγραφῇ τοῦ ἔργου ὡς συνεργάται τοῦ Conze, εἶνε ὁ Ἀδόλφος Michaelis, ὁ Ἀχιλλεὺς Ποστολάκκας, ὁ Ροβέρτος von Schneider, ὁ Ἐμμανουὴλ Loewy καὶ ὁ Ἀλφρέδος Brückner.

Γ'

Τὸ ὅλον ἔργον προὔπελογιόσθη εἰς δέκα καὶ ὀκτὼ τεύχη εἰς σχῆμα τέταρτον, ὧν ἕκαστον ἀποτελούμενον ἐξ εἰκοσιπέντε πινάκων καὶ κειμένων ἀναφερομένου εἰς αὐτοὺς, ἐκδίδεται περίπου καθ' ἑξαμηνίαν. Ὁ δ' ἀριθμὸς τῶν τευχῶν θαυξήθη μόνον ἐν περιπτώσει καθ' ἣν ἤθελεν ἀποβῆ τοῦτο ἀναγκαῖον ἕνεκα νέων εὐρημάτων κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς δημοσιεύσεως.

Πρόκεινται δὲ ἤδη πέντε τεύχη, περιλαμβάνοντα ἐν ὄλῳ 125 πίνακας, ὧν 117 συναποτελοῦσι τὸν πρῶτον τόμον τοῦ ἔργου μετὰ 130 σελίδων κειμένου, ἐν αἷς περιγράφονται 616 ἀνάγλυφα, παρέχονται δὲ καὶ τινες εἰκόνες.

Τὸ πλῆθος τῶν σωζομένων ἐπιταφίων ἀττικῶν παραστάσεων θέλει περιληφθῆ πλήρες εἰς ταύτην τὴν δημοσίευσιν, ἐκδιδόμενων οὐ μόνον τῶν ἀναγλύφων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐπὶ ἄλλως λείου λίθου διὰ χρωμάτων ἐξωγραφημένων εἰκόνων.

Θέλει δὲ περιλάβει ἡ συλλογὴ τὴν ὅλην γνωστὴν καὶ δι' ἀτύτων, ὡς εἶδομεν, κόπων συλλεχθεῖσαν ὕλην ἐν ὅλοις τοῖς σωζομένοις ἀντιτύποις, καὶ δὴ μέχρι τῶν χριστιανικῶν χρόνων. Τὰ δὲ χριστιανικὰ ἐπιτάφια μνημεῖα δὲν θέλουσι περιληφθῆ εἰς ταύτην τὴν συλλογὴν. Ἡ ἐξαιρέσις δὲ αὐτῆ εἶνε λυπηρὰ μὲν, ἀλλ' εὐλογος. Οὐ μόνον ἡ τέχνη παρακμάζει τότε πλέον, ἀλλὰ καὶ ἡ ὅλη ἐκτέλεσις εἶνε διάφορος καὶ τὰ σύμβολα εἶνε νέα καὶ μικρὰ μόνον ἔχουσι σχέσιν πρὸς τὸν ἐπὶ τῶν ἀρχαίων ἀττικῶν ἀναγλύφων παρουσιαζόμενον κόσμον. Εἶνε μὲν κοινὸς ὁ θάνατος, ἀλλ' ἡ ἀντίληψις αὐτοῦ μετεβλήθη οὐσιωδῶς διὰ τῆς νέας θρησκείας, καὶ αἱ παραστάσεις ἀπορρέουσιν ἀπὸ νέων ὄλων ἰδεῶν. Τὴν δὲ θλιψὴν ἐπὶ τῇ παραλείψει τῆς διὰ τὸν μεσαιωνικὸν ἡμῶν βίον ἄλλως ἀξιολόγου ταύτης σειρᾶς τῶν χριστιανικῶν ἐπιταφίων μνημείων μετριάξει πῶς ἡ προσοχὴ ἦν περὶ ταῦτα κατέβαλον μέχρι τοῦδε δύο κυρίως ἐρευνηταί, ὁ ἐπ' ἐσχάτων ἐν Ἱεροσολύμοις θανὼν Ῥώσος ἀρχιμανδρίτης Ἀντωνῖνος καὶ ὁ Γάλλος καθηγητὴς Bayet. Ἀλλ' αἱ δημοσιεύσεις τῶν δύο τούτων ἀνδρῶν πρέπει νὰ θεωρηθῶσιν ὡς εἰσαγωγὴ μόνον καὶ παρόρμησις μελλούσης ποτὲ συλλογῆς τῶν χριστιανικῶν μνημείων ἀναλόγου πρὸς τὴν ὑπὸ τῆς βιενναῖας Ἀκαδημίας ἐπιχειρηθεῖσαν ἐκδοσιν τῶν ἀρχαίων ἀττικῶν ἐπιταφίων ἀναγλύφων. Τοιαύτη δ' ἐκδοσις, ἐνδιαφέρουσα εἰδικώτερον ἡμᾶς τοὺς νεωτέρους Ἕλληνας, εὐχῆς ἔργον θὰ ἦτο νὰ ἐπεχειρεῖτο ποτε ἐν Ἑλλάδι καὶ ὑπὸ Ἑλλήνων.

Προκειμένου δὲ πλῆθους πολλοῦ μνημείων, οἱ ἐκδόται τῶν ἐπιταφίων ἀττικῶν ἀναγλύφων ἐν τοῖς πρώτοις ἔδει νὰ φροντίσωσι περὶ τῆς προσηκούσης αὐτῶν κατατάξεως ἐν τῇ ἐκδόσει. Ὡς πρώτη δὲ διαίρεσις ἐπεβλήθη ὑπ' αὐτῶν τῶν πραγμάτων ἡ χρονολογικὴ. Κατενεμήθησαν λοιπὸν τὰ μνημεῖα εἰς τρεῖς μεγάλας διαίρεσεις, πρῶτον μὲν μέχρι τῶν περσικῶν πολέμων, δεύτερον δὲ εἰς τὰ ἀπὸ τῶν περσικῶν πολέμων μέχρι Δημητρίου τοῦ Φαληρέως καὶ τρίτον ἀπὸ τούτου μέχρι τῶν χριστιανικῶν χρόνων.

Καὶ τὴν μὲν πρῶτην τάξιν τῶν μνημείων παρέχει ἡ ἀρχαιοτρόπος ἀττικὴ τέχνη, μετ' ἧς συμβαδίζει

ἐν τῷ πολιτεύματι τῶν Ἀθηνῶν ἢ μείζων ἐμμονὴ πρὸς τὰ πατροπαράδοτα καὶ τις δυσκαμψία τῶν ἡθῶν, ὑποχωροῦσα μετὰ τοὺς νικηφόρους τῶν Ἑλλήνων ἀγῶνας ἐναντίον τῶν Περσῶν. Ὡς δὲ ἡ πολιτεία, γίνεται τότε σὺν τῇ ἀθηναϊκῇ ἡγεμονίᾳ ἐλευθεριωτέρα καὶ ἡ κοινωνία, ἀποβαίνουσι δὲ καὶ τὰ ἥθη εὐρωότερα καὶ μᾶλλον κεννημένα, συμ- μεταβάλλονται δὲ καὶ αἱ θρησκευτικαὶ ἀντιλήψεις καὶ ἡ τέχνη συναυψοῦται καὶ συνεξευγενίζεται καὶ ἐπὶ τῶν τάφων ὡς ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως, ὑπέικουσα εἰς τὸ νέον πνεῦμα τὸ ἐμφυσηθὲν εἰς τὸν λίθον διὰ τῆς μεγαλοφυΐας τοῦ Φειδίου. "Ἐκτοτε οἱ ἐπιτύμβιοι λίθοι τῆς Ἀττικῆς παρακολουθοῦσιν ἐν τε τῇ τεκτονικῇ αὐτῶν κατασκευῇ καὶ τῇ γλυπτικῇ διακοσμήσει καὶ ταῖς παραστάσει τὰ διάφορα στάδια τῆς ἀττικῆς τέχνης καὶ τὰς διαφόρους τάσεις τοῦ ἀττικοῦ πνεύματος.

Ἄλλ' ἐπὶ τῶν μετ' Ἀλέξανδρον χρόνων οὐ μόνον τὸ πολίτευμα τῶν Ἀθηνῶν μεταβάλλεται καὶ τὰ ἀττικὰ ἥθη λαμβάνουσι νέαν τροπὴν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν περὶ τῶν ταρῶν νομοθεσίαν ἐπέρχεται οὐσιώδης μεταβολή, εἰσηγούμενου Δημητρίου τοῦ Φαληρέως. Ὁ υἱὸς τοῦ Φανοστράτου, ὃν ἐπέβαλεν εἰς τὴν πόλιν ἐπὶ δεκαετίαν (317-307 π.Χ.) ὡς ἐπιστάτην ὁ Κάσσανδρος, ἐκρίθη διαφόρος ὑπὸ τε τῶν συγχρόνων αὐτῷ καὶ τῶν νέων ἱστορικῶν. Ἄλλ' ἀναντίρροπον ὅμως εἶνε, ὅτι ὁ παράδοξος ἐκεῖνος ἀνὴρ, οὐ ἡ ψυχὴ ἦτο κράμα ἀρετῶν καὶ κακιῶν, ὁ φιλόσοφος ἄμα καὶ κομψούμενος, ὁ ζωνθίζομενος τὴν κόμην καὶ ὑπαλειφόμενος τὸ πρόσωπον καὶ ἐγγυῶν ἑαυτὸν διὰ μύρων πολυτελῶν, ὁ ἄσματος καὶ θηλυδρίας, ὑπῆρξε καὶ ὁ ἐπανορθώσας τὰ οικονομικὰ τῆς πόλεως καὶ εἰσαγαγὼν θεσμούς διαρρυθμίζοντας πολλαχῶς τὰ ἄλλως ἐπὶ αὐτοῦ καὶ ἐν μέρει δι' αὐτοῦ φθειρόμενα δημόσια ἥθη. Μεταξὺ δὲ τούτων τῶν νόμων τοῦ Φαληρέως ὑπῆρξε κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Κικέρωνος (Legg. II 26) καὶ ὁ κανονίζων ἄλλως ἢ πρότερον τὰ περὶ τῶν τάφων. Καὶ δὴ διέταξεν ὁ Δημήτριος, ὅπως ἀπαγορευθῆται τὸ ἐξῆς ἐπὶ τῶν τάφων ἐπιθήσις χρώματος γῆς, ἐπιτίθηται δὲ μόνον στήλη τρίπηγος τὸ πολὺ τὸ ὕψος ἢ τράπεζα ἢ κάλπις, ἐπέστησε δὲ ἴδιον ἄρονοντα πρὸς ἐπιτήρησιν τῆς ἐκτελέσεως τῶν τοιούτων διατάξεων. Ἡ δ' ἐπιδοχὰς τῆς τοιαύτης νομοθετικῆς προνοίας Δημητρίου τοῦ Φαληρέως καὶ ἡ διαταχθεῖσα αὐστηρὰ ἐπιτήρησις γίνεται αἰσθητῆ ἀληθῶς καὶ δι' αὐτῶν τῶν πραγμάτων. Ἡ δ' ἐξ ἐκείνων τῶν χρόνων ἐπερχομένη μεταβολὴ ὀρίζει ἀφ' ἑαυτῆς τὴν μετὰ τοὺς περσικούς πολέμους διαίρεσιν τῶν ἐπιτυμβίων ἀττικῶν ἀναγλύφων εἰς δύο χρονικὰ ὄρια.

Καὶ τὰ μὲν μέχρι τῶν περσικῶν χρόνων μνημεῖα, ὧν ὀλίγα μόνον περιεσώθησαν, δὲν ἤγαγον εἰς ἀνάγκην ὑποδιαίρεσως αὐτῶν. Ἄλλως δ' ἔχει τὸ πρᾶγμα διὰ τὴν δευτέραν καὶ τρίτην τάξιν, τὴν ἀπὸ τῶν περσικῶν πολέμων μέχρι τοῦ Φαληρέως καὶ ἀπ' αὐτοῦ μέχρι τῶν χριστιανικῶν χρόνων. Τὸ πλῆθος τῶν εἰς τὰς δύο ταύτας τάξεις ἀναγομένων μνημείων οὐ μόνον δυνατὴν κατέστησεν, ἀλλὰ καὶ ἐπέβαλε τὴν ὑποδιαίρεσιν κατὰ τύπους. Οὕτως οὐ μόνον ὑπὸ ἀρχαιολογικῆν ἐποψίν γίνονται διὰ τῆς

τοιαύτης ὑποδιαίρεσως αἰσθηταὶ αἱ διαφοροὶ ἐκφάνσεις τῆς τέχνης, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ ἐποψίν τῶν θρησκευτικῶν ἀντιλήψεων καὶ τῆς ἐκδηλώσεως τῶν ἐθνικῶν τοῦ ἠθικοῦ κόσμου τῶν ἀρχαίων Ἀθηναίων εἰσδύομεν βαθύτερον εἰς τὴν ψυχὴν αὐτῶν, καὶ καθίσταται εἰς ἡμᾶς εὐχερестέρα ἡ κατανόησις καὶ ἐρμηνεία τῶν ἐνδιαθέτων νοημάτων τοῦ μεγάλου ἐκείνου λαοῦ, εὐρισκομένου πρὸ τοῦ μυστηρίου τοῦ θανάτου.

[Ἔπεται συνέχεια]

ΣΠΥΡ. Π. ΛΑΜΠΡΟΣ

KIMON ANDREAΔΗΣ¹

ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΜΥΘΙΣΤΟΡΙΑ

I'.

Εἶναι ἤδη δεκαοκταετής ὁ Νικόλαος Βερτῆς. Ἀπὸ τετραετίας μαθητὴς ἐν τῷ γυμνασίῳ, πρὸ ἔτους μόνον ἠδυνήθη νὰ ἀνέλθῃ τὴν βαθμίδα τῆς δευτέρας τάξεως.

Ὁ δὲ γυμνασιάρχης του ἐδήλωσε κατηγορηματικώτατα τὰ ἐξῆς εἰς τὸν θετὸν αὐτοῦ πατέρα.

— Ὅπως πηγαίνει αὐτὸ τὸ παιδί, θὰ κάμῃ ἄλλα τρία χρόνια εἰς τὴν δευτέρα τάξιν, ἂν δὲν ἀποβληθῇ. Καὶ ὑπομονὴ ἂν δὲν ἔπερνε τὸ κεφάλι του. Ἄλλὰ αὐτὸς εἶναι ὅλος πνεῦμα καὶ εὐφυΐα ἀδάμαστη. Συχαίνεται ὅμως τὰ γράμματα, ὅπως συχαίνεται τὴν τάξιν καὶ τὴν εὐπρέπεια. Ρέμπελο παιδί, κύριε λοχαγέ. Πρέπει νὰ τὸ προσέξετε, ἀφοῦ τὸ ἀγαπάτε τόσο.

Καὶ τί περισσότερον νὰ πράξῃ ὁ ἀτυχῆς; Ἀπέκαμνε καὶ ἐξηντλείτο εἰς νοηθείας. Ἄλλὰ ἦτο τόσον θερμὸν τὸ φίλτρον, καὶ τόσον ἀνίσχυρος ἡ θέλησις αὐτοῦ, ὅπως τῷ ἐπιβληθῇ, ὥστε αἱ συμβουλαὶ ἐλάμβανον τὸν τύπον παρακλήσεων καὶ ἰκεσιῶν. Δὲν εἶχε κἄν τὴν δύναμιν νὰ τὸν ἐπιτιμήσῃ. Καὶ ὅμοια ἐπανελαμβάνοντο κατὰ πάσαν νέαν τοῦ Νικολάου παρεκτροπὴν ἐν ἐκχειλίσει ἄλλοις πικροῦ.

Μὴ, Νίκο, μὴ παιδί μου, μὲ πικραίνεις τόσο! τὸ βλέπεις ὅλας μου τῆς ἐλπίδες σὲ σένα τῆς κρέμασα. Δόσε μου τὴν εὐτυχία νὰ περιφανεύωμαι μιά μέρα γιὰ σένα, δόσε μου τὴν ἐλπίδα ὅτι ἡ λαχτάρια μου, τὰ δάκρυά μου δὲν θὰ πάνε χαμένα. Τὸ βλέπεις ἄλλο δεσμὸ στὸν κόσμον δὲν ἔχω! μοῦ φαίνεται ὅτι ἦσουν πάντα δικός μου, ὅτι ἐγεννήθηκες στὰ χέρια μου. Καὶ ἡ διασκέδασις καὶ ἡ χαρὰ χρειάζονται στὰ παιδιὰ, ὅπως στὰ λουλουδιὰ ὁ ἥλιος. Ποιὸς λέει ὄχι; Ἄλλὰ διασκέδασις ἄξια τιμίου παιδιοῦ, ἀλλὰ μὲ φίλους ποῦ νὰ μὴ κατασχύνῃ καὶ ἐσένα καὶ ἐμένα ἢ συντροφιά τους. Εἶμαι, πές, πατέρας σου! καὶ τὸ ὄνομά μου θὰ σοῦ τὸ δῖνα κ' αὐτό, ἂν δὲν εἶχες τὸ ὄνομα τοῦ πατέρα σου, τιμίου, ἐργατικοῦ στρατιώτου, ποῦ σὲ ἐλάτρευε, καὶ ποῦ δὲν μοῦ ἐπιτρέπει ἢ συνείδησις νὰ θελήσω νὰ τὸ πετάξω στὸ δρόμο.

¹ Ἴδε σελ. 263.